

ДЕМОКРАТИЧНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що політичне лідерство відіграє одну з ключових ролей у формуванні та здійсненні соціальних процесів. У сучасному світі його вплив на суспільний розвиток різко зріс унаслідок посиленої віртуалізації та персоніфікації політичного простору. Насамперед, це стосується пострадянських держав, у тому числі і України, де особливо помітну роль відіграють як політичні лідери, так і інститут політичного лідерства. У таких умовах принципового значення набуває вивчення сукупності чинників, що визначають зміст і логіку формування та розвитку політичного лідерства.

Метою моєї роботи є розкриття особливостей становлення демократичного політичного лідера в умовах перехідного суспільства. Для розкриття даної мети ми ставимо наступні **завдання**:

- дослідити зміст слів: «лідерство», «лідер - демократ»
- дослідити вплив лідера на суспільний розвиток охарактеризувати процес формування та розвиток політичного лідерства та характеристику рисам політичного лідера.

Об'єкт дослідження є процес формування демократичного політичного лідерства в умовах становлення демократичної політичної системи.

Предметом дослідження є суть поняття «політичний лідер» та його характеристика. Лідер-демократ – це поєднання самої особи лідера та конкретних політичних, соціально-економічних умов. Звичайно, що далі існують значні, навіть кардинальні відмінності від авторитарного типу лідера. Якщо там переважає суб'єктивний чинник – лідер, то ліберально-демократична система певною мірою спрямовує діяльність свого лідера, тримає його в рамках, обмежує владу, діяльність, якщо він трохи відхиляється у той чи інший бік. Демократичний лідер теж є ковалем своєї долі, але він значною мірою залежний від типу й характеру політичної системи та режиму влади. Політична система, її аксіологічні елементи тримають демократа в рамках, певних заданих суспільством ритмах. Право обмежує його владу, колегіальність накладає вужечку на його рішення, звітність висить над ним, як дамоклів меч. Виборність демократа-лідера визначає його вчинки, але водночас у рамках системи конституційного режиму влади дає йому певні гарантії на два, чотири, п'ять років, на час його каденції. У тому полягає відмінність демократичного лідера ХХ ст. від лідерів-демократів Античності. Політичне лідерство є складним феноменом взаємодії лідерів та керованої спільноти. Воно здійснює досить сильний вплив на життя сучасного суспільства. Лідерство має глибоке та стародавнє коріння, яке слід шукати в особливостях суспільного світогляду. На перший погляд може здаватись, що розпочавши процес демократизації та відмовившись від авторитарного минулого, суспільство вже не має такої гострої потреби у лідерах, проте це є не зовсім правильним. Образ лідера у будь-якій системі координат – авторитарній або демократичній – відбиває головні суспільні цінності, ідеали та переконання. За лідерами можна судити про світогляд, рівень зрілості та розвитку, а також рівень політичної культури суспільства. Саме тому образ політичного лідера у контексті демократичного соціуму заслуговує на ретельний соціально-філософський аналіз.

Лідер у демократичній країні виростає на перетині особистих якостей та конкретної соціально-політичної ситуації, яка окреслює завдання та напрямки його активності, а також значною мірою визначає методи реалізації політичного лідерства. Починаючи з робіт М. Вебера у науці виділяють наступні типи політичних лідерів, спираючись на розкриття сутності їх впливу:

По-перше, це традиційні лідери, влада яких спирається на існуючі традиції (наприклад. Імам Хомейні).

По-друге, це легальні політичні лідери, що прийшли до влади шляхом законних виборів (Дж. Буш, В. Путін, Ф. Міттеран).

По-третє, це харизматичні лідери (від грецьк. «божий дар»), яких відрізняють унікальні особистісні якості, що притягують до них послідовників (В. Жирновський. О. Лафонтен). Хоча низка сучасних авторів розуміє харизму як характер зв'язку лідера з групою виборців, що набуває особливої актуальності у кризові періоди [3, с.38], з чим важко не погодитись.

У сучасному демократичному суспільстві для політичного лідера однаково важливо легально прийти до влади та узгоджувати свої дії з традиціями та особливостями політичної

культури, що склалась у даному соціумі (за умови діалектичного балансу між традиціями та інноваціями). Мати харизму при цьому зовсім не обов'язково, проте дуже важливою є відповідність лідера демократичним цінностям, втіленням яких він, власне, і має виступати. Проблемним аспектом для країн пострадянського простору тут виступає недостатньо розвинуті традиції демократії і тяжіння до зростання недемократичних рис в іміджі ключових політичних фігур. Крім того, якщо лідери першої у світовій історії демократії – афінської, у класичний період її розвитку були скоріше політичними, ніж соціальними керівниками, то для сучасного лідера досить вагомою стає саме його соціальна роль, що також не достатньо розвинуто у пострадянських країнах. Лідерство є комплексним явищем, але воно неможливе без низки характеристик, якими має бути наділений сам лідер. Логічно, що в умовах сучасного демократичного суспільства існує певна специфіка лідерських якостей. До загального образу політичного лідера відносяться три групи якостей: природні (розвинута воля, рішучість та ін.); моральнісні (вірність задекларованим принципам, дисциплінованість, благородство тощо); професійні якості (професійна компетентність, висока поінформованість, відчуття політичного часу, виражений лексикон, точність та швидкість у прийнятті рішень, гнучкість, розвиненість аналітичного мислення та ін. Серед специфічних рис демократичного лідера слід назвати наступні. По-перше, політичний лідер у демократичному суспільстві західного зразка має бути відкритим до діалогу з людьми. У цьому аспекті традиційне східне розуміння лідера значно відрізняється від західного. Для сучасного суспільства це є абсолютно неприйнятним. Серед найбільш відомих пострадянських лідерів певну «прогресію демократичності» та відкритості до вільної комунікації можна прослідкувати на прикладі В. Путіна у той період, коли він був президентом Російської Федерації [3, с. 58-59]. По-друге, політичний лідер повинен орієнтуватися на гідність громадян, дотримуватись демократичного розуміння рівності, мати спільні інтереси з народом та постійно демонструвати це своїми діями. Не випадковими у цьому контексті є постійні згадки про важливість служіння нації, які легко можна знайти у публічних зверненнях Б. Клінтона, Дж. Буша–Молодшого, Б. Обама та інших лідерів західної демократії. Сенс демократичного лідерства полягає в акумуляції та вираженні аксіологічних засад народних мас.[4, с.120]. По-третє, політичного лідера у демократичній країні відрізняє відкритість до критики та дискусій. Тут варто зазначити, що можливість критики та свобода у ставленні до керівництва є різною у різних країнах. Так, у США як світовому зразку демократичної свободи практично будь-яка людина може відкрито висунути свої претензії як до президента, так і до будь-якого громадянина у судовому порядку, що яскраво проілюстровано скандальною ситуацією, яка склалась навколо співробітниці Білого Дому Монікою Левинські та экс-президента США Білла Клінтона. Проте на типовому американському підприємстві у спілкуванні керівництва та підлеглих діють жорсткі внутрішні правила. У СРСР було абсолютно нормальним явищем критикувати власне керівництво на роботі, проте публічно критикувати вище керівництво країни мало хто наважувався. Сьогодні в Україні зроблено великий крок вперед щодо можливості критики політичних лідерів. Одним з показників цього є поява телепередач, на які запрошуються відомі політики та у прямому ефірі обговорюють актуальні для країни питання (наприклад, ток-шоу «Свобода слова» та «Шустер Live»). По-четверте, сучасний демократичний лідер повинен стимулювати громадян до досягнення максимальних успіхів у суспільно-політичній сфері. Це передбачає відсутність погроз та монопольних методів управління. Лідер лише тоді є по-справжньому успішним, коли він надихає та робить успішними інших. Адже демократичне суспільство – це також і єдність людей, які можуть реалізовувати свій потенціал у легітимних межах, окреслених свободою інших. Звідси витікає відомий образ американського суспільства як суспільства відкритих можливостей.[1, с.225] Таким чином, образ політичного лідера має діалектичний зв'язок зі світоглядом і цінностями демократичного суспільства, водночас відбиваючи та закріплюючи його базові орієнтири. Основні характеристики лідера можуть бути розподілені на дві групи: загальні, притаманні для будь-якого стилю лідерства (сукупність природних, моральнісних та професійних якостей), а також специфічні, необхідні лідеру саме у демократичному соціумі (відкрита комунікація, повага до громадян, єдність власних цілей з інтересами народу, відкритість до критики та дискусій, стимулююча функція та відсутність монополізму в управлінні). Демократична держава безперечно потребує сильних і професійних лідерів, які б змогли на практиці довести дієздатність демократичних цінностей, які вже самі по собі є найвищим світоглядним здобутком сучасної епохи. Особливо важливою роль лідерів є у кризові періоди та у часи розбудови демократичної спільноти. Формування демократичного

світогляду, що відбувається в народі сучасної України, показує високе значення послідовного дотримання лідерами задекларованих принципів, цінностей та ідеалів, чого, на жаль, часто не вистачає вітчизняним політикам. Натомість, така непослідовність гальмує демократизацію та викликає розчарування у самій її сутності. Перспективи подальших досліджень аксіологічного аспекту образу лідера полягають в аналізі складнощів, які виникають на шляху реалізації лідерами свого демократизуючого та консолідуючого потенціалу та розробці способів їх подолання [2, с. 16-17].

Висновки. Можна стверджувати, що найважливішим у типології лідерів є їх поділ за стилем. Виникнення демократичного типу лідерів тісно пов'язане з розвитком полісу, афінського демократичного устрою. Його особливостями були пряма, а не представницька демократія, виборність влади, колективність (колегіальність) прийняття рішень, звітність посадових осіб. Це поступово визначало й саму особистість демократичного лідера. Крім того, його формувала постійна потреба особистого доведення права на лідерство, що постійно тримала його в активній політичній формі. Після падіння афінської демократії лише в Нові часи знову відтворюються умови для появи демократичних лідерів. Вирішальними тут стали введення загального виборчого права, поява масових політичних партій, загальний ріст освіченості, дифузія власності й капіталу серед загалу. Політичне життя ХХ ст. висунуло на перший план такі вимоги щодо виділення демократичних лідерів, як певні фінансові ресурси самого кандидата в лідери або політичної організації, яка його висувала, необхідність професійної освіти (правової або політичної), володіння певними психологічними рисами, інтелектуальність. Демократичний лідер – це частіше екстраверт, інтуїтивний, логік, раціоналіст.

Велику роль у формуванні лідерів відіграють як самі особистості лідерів, так і певні політичні, соціально-економічні умови, що панують у суспільстві. Велике значення мають і типи режимів політичної влади, що переважають у суспільстві. Тоталітарно-авторитарні режими служать диктаторові, він є правом і мірою влади в такій системі. Ліберально-демократичні режими обмежують та нормують діяльність демократичних лідерів, підтримують їх та охороняють. Звичайно, це лише панівні тенденції і аж ніяк не закономірності.

Літератур

1. Антоненко В. Г. *Політологія: Підручник / Ольга Володимирівна Бабкіна (ред.), Володимир Павлович Горбатенко (ред.)*. – 3. вид., перероб., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 568с.
2. Бабкіна О. В., Безродний Є. Ф., Горбатенко В. П., Дмитренко С. П., Дорофей В. Т. *Політологія: Посібник для студ. вузів / О.В. Бабкіна (ред.), В.П. Горбатенко (ред.)*. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 366с.
3. Балтін В. *Політологія: Навч.-метод. посіб. / Національний ун-т харчових технологій*. – К. : НУХ Осюхіна А. *Стратегія лідерства / А. Осюхіна // Завуч*. – 2008. – № 23–24. – С. 67.Т, 2005. – 290с.
4. Бойко О. Д., Горбатенко В. П., Денисюк С. Г., Зеленько Г. І., Коваленко А. О., Корнієнко А. О. *Прикладна політологія: навч. посіб. / В.П. Горбатенко (ред.)*. – К. : Академія, 2008. – 472с.
5. Бондаровська В. *Доля людини в незалежній Україні, або чому в Україні бракує лідерів / В. Бондаровська // Управління освітою*. – 2008. – № 11. – С. 5.
6. Громовий В. *Інструмент лідерства / В. Громовий // Завуч*. – 2007. – № 11. – С. 3
7. Слесик К. *Виховання лідерів / К. М. Слесик*. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 128 с.
8. Гурик, М. І *Концепція еліти В. Липинського: аналіз і перспективи / М. І. Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Культурологія», Острог, 2010.– С.121-126.*
9. Гурик М.І., Шумка М. Л. *«Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / Михайлина Шумка, Мирослава Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Філософія». – Вип. 8. – Острог, 2011. – С. 36-46.*